

Podsumowanie badania “DEMOS - dialogi na rzecz demokracji”

Raport prezentuje wyniki badania z Polski

Co-funded by
the European Union

Raport przygotował: Paweł Tempczyk

Koordynatorka projektu: Iwona Kozieja-Grabowska, Fundacja Wspierania Dialogu
"Rozmawiajmy"

Opracowanie graficzne i zgodność ze standardem WCAG 2.1: Iwona Przybyła

www.rozmawiajmy.org

Projekt „DEMOS” jest realizowany przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej. Niniejsza publikacja odzwierciedla jedynie stanowisko jej autorów, a Komisja nie ponosi odpowiedzialności za jakiegokolwiek wykorzystanie zawartych w niej informacji.

Uznanie autorstwa 4.0 – Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa.

Co-funded by
the European Union

Spis treści

1. Wprowadzenie	3
2. Badanie – kluczowe informacje	4
3. Opinie o demokracji	8
3.1. Szanse i możliwości	9
3.2. Wyzwania i obawy	12
4. Załącznik: Treść ankiety udostępnionej respondentom	15

Co-funded by
the European Union

1. Wprowadzenie

W ramach projektu “DEMOS - dialogi na rzecz demokracji” Fundacja Wspierania Dialogu “Rozmawiajmy” przeprowadziła w grudniu 2023 i styczniu 2024 ankietę online w języku polskim pytając respondentów o **opinie na rzecz demokracji w Polsce i UE**.

Celem badania było uzyskanie **informacji zwrotnych** dzięki którym zostaną przygotowane bezpłatne materiały edukacyjne przewidziane w projekcie.

Ankieta była przeprowadzana w Polsce, Chorwacji i Finlandii oraz dodatkowo w języku angielskim dla respondentów z innych krajów.

Wyników badania nie można generalizować na populację Polski, ponieważ nie było reprezentatywne dla tej populacji. Na potrzeby projektu jest jednak wystarczające - ma charakter poglądowy i nadający kierunek rozważań projektowych.

Ze względu na liczne prośby respondentów o udostępnienie rezultatów badania zdecydowaliśmy się na opublikowanie tego dokumentu, choć nie było to wcześniej przewidziane. Mamy nadzieję, że wyniki Państwa zainteresują.

Wkrótce też udostępnimy raport zbiorczy (w języku angielskim) dotyczący badania przeprowadzonego także w innych krajach, ze względu na duże zainteresowanie tematem.

DZIĘKUJEMY za Państwa zainteresowanie badaniem. Zapraszamy do lektury.

Więcej o projekcie:

[DEMOS \(Democracy Dialogues\) – dialog w służbie demokracji - "Rozmawiajmy"](#)

2. Badanie – kluczowe informacje

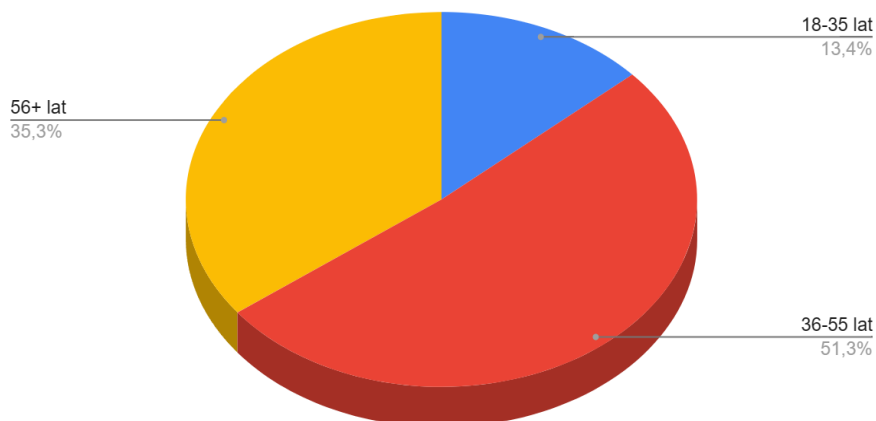
Rekrutacja respondentów odbywała się różnymi kanałami – za pomocą sieci osób związanych z Fundacją Wspierania Dialogu “Rozmawiamy” i ich współpracowników oraz znajomych, różnych organizacji pozarządowych, grup na Facebooku i LinkedIn, organizacji związanych z demokracją, dialogiem oraz mediacjami, organizacji senioralnych, także niektórych uczelni.

Również opublikowano artykuł – zaproszenie do badania na platformie Epale związanej z projektami europejskimi:

[Badanie - dialog w służbie demokracji | EPALE \(europa.eu \)](https://europa.eu/badanie-dialog-w-sluzbie-demokracji)

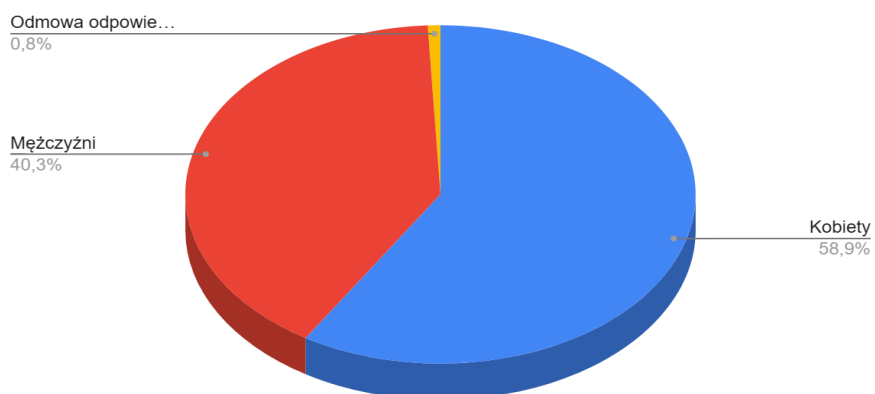
Zebrailiśmy sto dwadzieścia dwie odpowiedzi, trzy z nich postanowiliśmy wyeliminować (jedna była pozbawiona sensu, a dwie pochodziły od respondentów niepełnoletnich), aby grupa była bardziej jednorodna. Jedna z wykluczonych respondentek udzielała odpowiedzi w dziwaczny sposób – jej przykładowe odpowiedzi: „demokracja to... udawanie, że ludzie się liczą, podczas gdy tak naprawdę rządzą nami złowrogie jaszczury” oraz „Chciałabym, żeby Wyspa podbiła inne kraje i zmusiła nas do jedzenia zgniłych rekinów”. Dwóch niepełnoletnich respondentów było uczniami szkół średnich i ich odpowiedzi nie odbiegały od odpowiedzi udzielonych przez dorosłych. Przykładowo obaj jako przejaw polskiej demokracji zadeklarowali wejście do UE. Jedyna rzecz, o której warto wspomnieć, to to, że wg. jednego z niepełnoletnich respondentów jest zapotrzebowanie na zwiększenie bezpośredniej demokracji poprzez referenda.

Ponad połowa respondentów (51,3%) deklarowała wiek od 36 do 55 lat, 35,3% – wiek 56 lat i więcej, a 13,4% – wiek od 18 do 35 lat.

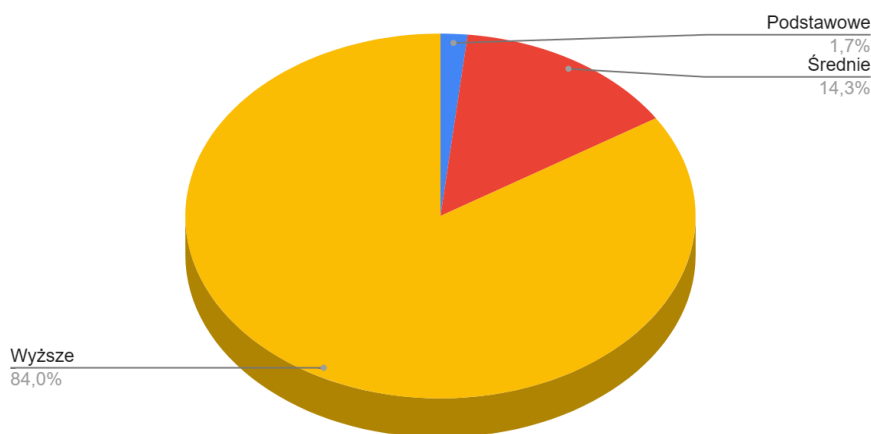
Wykres: Rozkład wieku w badanej próbie

Większość badanej grupy (58,8%) stanowiły kobiety; 40,3% badanych stanowili mężczyźni, a jedna osoba badana zdecydowała się nie podawać swojej płci.

Wykres: Rozkład płci w badanej próbie

Zdecydowanie nadreprezentowani byli respondenci z wykształceniem wyższym (84%). 14,3% badanej grupy zadeklarowało średnie wykształcenie i tylko 1,7% – podstawowe.

Wykres: Rozkład wykształcenia w badanej próbie

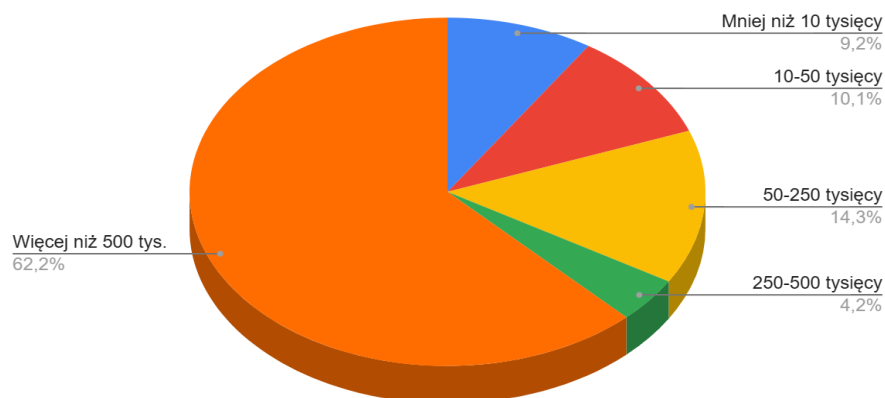
W populacji Polski w 2021 r. odsetek osób z wyższym wykształceniem wyniósł 23,1%¹. Możliwym wyjaśnieniem nadreprezentacji respondentów z wykształceniem wyższym jest fakt, że większość członków Fundacji “Rozmawiajmy” biorących udział w badaniu zakończyła swoją edukację na poziomie wykształcenia wyższego, podobnie ich znajomi (reprezentujący tę samą bańkę społeczną). Do respondentów z niższym wykształceniem trudniej było dotrzeć, a naszym zdaniem także mniej chętnie wzięli udział w badaniu przeprowadzonym w ramach współfinansowania z Unii Europejskiej, zawierającym pogłębione i wymagające refleksji pytania.

Odnosi się to także do regionu – 58% badanej grupy stanowili respondenci z województwa mazowieckiego, choć to tylko jedno z szesnastu województw Polski.

W badaniu reprezentowany był każdy region, jednak w przypadku pięciu z nich odpowiedzi udzieliła tylko jedna osoba. Oprócz województwa mazowieckiego 7,6% osób było z wojewódzkiego wielkopolskiego, 6,7% z łódzkiego, 5,9% - kujawsko-pomorskiego, 4,2% - dolnośląskiego i 3,4% - opolskiego.

¹ Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań: [Ludność według cech społecznych - wyniki wstępne NSP 2021 \(stat.gov.pl\)](https://stat.gov.pl) (dostęp: 2.02.2024)

62,2% badanych deklarowało zamieszkiwanie w dużym mieście (powyżej 500 tys. mieszkańców), 14,3% wskazało miasto liczące 50-250 tys. mieszkańców, 10,1% - od 10 do 50 tys. mieszkańców, 9,2% - poniżej 10 tys. mieszkańców i 4,2% – pomiędzy 250 a 500 tys. mieszkańców.

Rozkład wielkości miejscowości zamieszkania w badanej próbie

3. Opinie o demokracji

Odpowiedzi na pytanie „Czym jest demokracja wg Pani/Pana” podzielono na obiektywne i subiektywne. **Obiektywne odpowiedzi odnosiły się do demokracji jako ustroju politycznego lub społecznego** (forma rządów, zarządzanie państwem, funkcjonowanie rządu – Sejm). **Subiektywne odpowiedzi dotyczyły osobistej oceny lub nastawienia.** Niektóre z nich skupiały się na mniejszościach (poszanowanie praw mniejszości; „równość ludzi bez względu na poglądy, kolor skóry czy orientację seksualną”; partycypacja różnych grup społecznych), inne natomiast podkreślały wspólny cel obywateli (działanie na rzecz wspólnego dobra). Dla części respondentów demokracja to przestrzeń wyrażania opinii, w której zapewniona jest wolność wyboru.

Obliczono średnie poziomy zadowolenia ze stanu demokracji w Polsce, w całej grupie oraz pośród tych, którzy definiowali demokrację w jeden z wymienionych sposobów.

Cała grupa - N = 119; M = 2,87; SD = 0,89²

Podejście subiektywne - N = 63; M = 2,79; SD = 0,86

Podejście obiektywne - N = 51; M = 2,94; SD = 0,93

Jak widać powyżej, średnie plasują się nieco poniżej neutralnej odpowiedzi 3 – ani zadowolony, ani niezadowolony. Zauważyć można pewne różnice między tymi dwoma podejściami: ci, którzy zdefiniowali demokrację w sposób obiektywny, charakteryzowali się wyższym wynikiem niż ci, którzy podali definicję subiektywną. Jak można było się spodziewać po tych wynikach najpopularniejszą odpowiedzią było 3 – ani zadowolony, ani niezadowolony (47,9%). Bardziej niezadowolonych (2) było 21,8% respondentów, a bardziej zadowolonych (4) - 21%. 7,6% zadeklarowało silne niezadowolenie (1), a tylko 1,7% – silne zadowolenie (5).

Uzasadnienie odpowiedzi podzielono na trzy kategorie – bardziej negatywne, neutralne i bardziej pozytywne. Bardziej negatywne uzasadnienia składały się w większości z negatywnych aspektów, np.:

„PiS zabrał wszystko”;

„Władza sądownicza jest w opłakanym stanie. W aktualnym kształcie sądownictwo nie jest przyjazne obywatelom”;

² N - liczebność; M - średnia; SD - odchylenie standardowe

„Wiele mechanizmów demokratycznych nie spełniło swoich funkcji w ostatnich 8 latach i wymagają gruntownej konsultacji społecznej. Podstawowa zasada rozdziału władzy ustawodawczej, wykonawczej i sędziowskiej została brutalnie naruszona. I potrzeba wprowadzenia mocnych zabezpieczeń przed ponownym samowładztwem już na poziomie konstytucji”.

W uzasadnieniach neutralnych znalazły się zarówno aspekty negatywne, jak i pozytywne, w porównywalnym natężeniu, np.: „To funkcjonuje, ale niedoskonale; chociaż ostatnie wybory pokazały, że ludzie chcą korzystać ze swojego prawa do wpływu na sposób rządzenia, daleko nam jeszcze do krajów, w których obywatele są bardziej zaangażowani we współrządzenie”.

Natomiast bardziej pozytywne uzasadnienia (w całej grupie było ich tylko 9) skupiały się głównie na pozytywnych stronach, np.: „Uważam, że na tle całego świata nasza demokracja ma się całkiem dobrze. Oczywiście mamy pewne niedociągnięcia ale generalnie wszystkie mechanizmy demokratyczne działają.”.

Zgodnie z oczekiwaniami, im więcej pozytywnych aspektów ujętych w uzasadnieniu, tym wyższe zadowolenie ze stanu demokracji w Polsce:

Bardziej negatywne uzasadnienia - N = 68; M = 2,51; SD = 0,82

Uzasadnienia neutralne - N = 32; M = 3,31; SD = 0,74

Bardziej pozytywne uzasadnienia - N = 9; M = 4; SD = 0

3.1. Szanse i możliwości

Polska:

Wyodrębniono trzy kategorie – **zarządzanie, idee i wartości oraz jakość życia**. Należy wziąć pod uwagę, że w przypadku odpowiedzi dotyczących różnych kategorii uwzględniana była każda kategoria, więc skumulowany odsetek może przekroczyć 100%.

Jeśli chodzi o kwestie związane z zarządzaniem, respondenci wskazują na różne kwestie. Część z nich chciałaby przywrócenia praworządności i porządku prawnego (w domyśle: po rządach PiS) oraz pociągnięcia do odpowiedzialności polityków z PiS. Jest dla nich ważne także utrzymanie trójpodziału władzy i niedopuszczenie do tego, aby nacjoniści odzyskiwali władzę. Część respondentów wolałaby uniknąć sprawowania władzy w Polsce przez polityków lewicowych. Inni mają nadzieję na

większy wpływ obywateli na rządzenie państwem (np. poprzez referenda). Pojawiły się także głosy na rzecz poprawy funkcjonowania partii politycznych. Jedna osoba chciała kontynuacji transformacji ustrojowej rozpoczętej w 1989 roku.

Idee i wartości dotyczą głównie włączenia społecznego grup wykluczonych i marginalizowanych: LGBT, migrantów, dyskryminowanych ze względu na religię, światopogląd, ale także kobiet. Idee i wartości dotyczą także potrzeb psychologicznych – poczucia bezpieczeństwa, wolności słowa i ekspresji. Inni respondenci opowiadali się za wzmocnieniem dialogu społecznego i większym udziałem młodych ludzi w demokracji. Pojedyncze głosy pojawiły się także w kwestii rozdziału Kościoła od państwa, edukacji, zniesienia ustawy antyaborcyjnej, stabilności społecznej i kwestii klimatycznych.

Jakość życia to natomiast dostatnie życie - dołączenie krajów o wysokim standardzie życia i dążenie do rozwoju naszego kraju pomimo różnic politycznych. Istotne jest także przeznaczenie większych kwot na służbę zdrowia i edukację. Wymieniano również poczucie stabilizacji jako ważny aspekt wysokiej jakości życia.

Zarządzanie - 46,2%

Idee i wartości - 52,9%

Jakość życia - 8,4%

Idee i wartości wskazała ponad połowa badanej grupy, natomiast kwestie zarządzania zostały uwzględnione w odpowiedziach mniej niż połowy badanej grupy. Zdecydowanie najmniej licznie reprezentowaną kategorią była jakość życia.

Europa (EU):

Najczęściej reprezentowane były dwie kategorie: funkcjonowanie UE i wpływ na państwa członkowskie. Została wyodrębniona również dodatkowa kategoria, gdyż reprezentowała ona odwrotne podejście do UE – **rozpad Unii i Polesxit** (i pozostanie wyłącznie w strefie Schengen).

Wśród odpowiedzi dotyczących funkcjonowania UE widoczne były aspekty bardziej ogólne. Jednym z nich było zwiększenie równości państw członkowskich - aby Francja i Niemcy przestały być hegemonami, czyli innymi słowy osłabienie dominacji silniejszych krajów i niekierowanie się interesami ważniejszych graczy kosztem tych mniej ważnych. Również wymieniany bardziej równy i sprawiedliwy podział mandatów w Parlamencie Europejskim. Inne głosy w większym stopniu skupiały się

na różnicach między krajami członkowskimi, aby zwracać większą uwagę na różnorodność różnych państw członkowskich i szanować tożsamość narodową. Część respondentów chciała widzieć w przyszłości ważną rolę Polski (Polska przyjmująca wiodącą rolę). Pojawiły się też pewne kwestie legislacyjne – niektórzy chcieliby utrzymania, a inni - pozbycia się weta; istotna była także decentralizacja i mniejsza biurokracja. Niektórzy optowali za wykluczeniem Węgier z UE, a także mniejszego/większego wpływu na kwestie pojawiające się w krajach członkowskich, w zależności od respondenta. Niektórzy oczekują harmonizacji zasad pomiędzy krajami członkowskimi, np. systemu podatkowego i opracowania wspólnego podejścia, które zniechęci obywateli do głosowania na partie populistyczne lub skrajnie prawicowe. Co nie mniej ważne, w większości respondenci chcieli zachowania integralności UE i większego skupienia się na kwestiach gospodarczych.

Większość odpowiedzi dotyczących wpływu na państwo członkowskie podkreślała aspekt pozytywny: pozytywny wpływ na Polskę. Oznacza to gwarancję stabilności i integralności terytorialnej, a także wartości demokratycznych. Partnerstwo w UE wymusza na Polsce wprowadzenie pozytywnych zmian w takich aspektach jak obronność narodowa, polityka energetyczna, system opieki zdrowotnej, migracja. Poruszono kwestie gospodarcze – pieniądze i dotacje z UE. Jeden z respondentów chciałby, aby przedstawiono młodemu Polakowi korzyści, jakie niesie ze sobą demokracja w krajach zachodnich. Druga podgrupa odpowiedzi skupiała się na pozytywnym wpływie na wartości i idee, np.: poprzez zmuszanie państw członkowskich do respektowania interesów mniejszości, wprowadzanie dialogu międzykulturowego, wyrównywanie szans obywateli z różnych państw członkowskich. Od UE oczekuje się również wspólnego podejścia do kwestii migracji, kwestii klimatycznych, praw zwierząt i zrównoważonych źródeł energii. Część respondentów chce osłabienia wpływów lewicy (i mniej socjalizmu), część chciałaby ograniczenia tendencji populistycznych i nacjonalistycznych.

Funkcjonowanie UE - 46,2%

Wpływ na państwa członkowskie - 41,2%

Rozpad UE/ Polexit - 2,5%

Najczęściej pojawiały się kategorie dotyczące zarówno funkcjonowania UE, jak i wpływu na państwa członkowskie, każda z nich reprezentowana była przez mniej niż połowę badanej grupy.

Co-funded by
the European Union

Polskie akcenty:

Do najważniejszych osiągnięć polskiej demokracji w ocenie respondentów należały: pokonanie komunizmu (i obrady Okrągłego Stołu), wprowadzające wolne wybory od 1989 r., i bardziej ogólnie - przywrócenie demokracji w Polsce i trójpodziału władzy. Inni wspominali o odbudowie praworządności i suwerenności. Respondenci byli dumni z wejścia Polski do UE, NATO i strefy Schengen. Niektórzy wspominali o utworzeniu nowej koalicji (tzw. Koalicji 15 Października). Pojawiły się także głosy odnoszące się do kwestii społecznych: równych szans dla kobiet, osób z niepełnosprawnościami; działalności wielu ruchów obywatelskich, organizacji pozarządowych (w tym KOD-u) oraz funkcjonowania wolnych mediów. Część respondentów podkreślała także wyniki ostatnich wyborów, w których PiS straciło większość w Sejmie, a KO, Trzecia Droga (Polska 2050 i PSL) i Lewica przejęły władzę (wymieniana była bardzo wysoka frekwencja w porównaniu z poprzednimi wyborami – około 75%). Jedna osoba wspomniała o wprowadzeniu Karty Praw Podstawowych, inna o konstytucji (z 1997 r.).

3.2. Wyzwania i obawy

Polska:

Najczęściej wymieniane były odpowiedzi należące do trzech kategorii: kwestii systemowych i rządowych, kwestii obywatelskich i pojednania narodowego.

Kwestie systemowe i rządowe dotyczyły wzmocnienia systemu politycznego – wprowadzenia bezpieczników systemowych i uchwalenia bardziej jednoznacznej konstytucji tak, aby nie otwierała ona pola do różnych, czasem sprzecznych interpretacji. Obawy budzą kwestie rządowe – konieczność reform samorządu terytorialnego i kodeksu wyborczego, upolitycznienie instytucji oraz brak niezależności Najwyższej Izby Kontroli i Narodowego Banku Polskiego. Niektórzy respondenci wyrazili obawy dotyczące funkcjonowania partii politycznych; w ich ocenie mają one struktury totalitarne i wykorzystują populizm jako sposób na przyciągnięcie wyborców. Wspomniano także, że do rządu nie mogą kandydować osoby niezwiązane z partiami politycznymi. Kojarzony jest z tym duopol dwóch głównych partii politycznych. Kwestie stricte rządowe odnosiły się do rządów PiS i nadużywania władzy przez polityków oraz tendencji autorytarnych. Wyzwania lub obawy (zależnie od interpretacji) dotyczyły także braku rozdziału Państwa i Kościoła oraz braku pożądanых zmian w polskim prawie.

Kwestie obywatelskie obejmowały przede wszystkim brak edukacji obywateli - w efekcie łatwo nimi manipulować, co skutkuje wzrostem populizmu. Brak dojrzałości społecznej i wiedzy politycznej, źle rozumiane pojęcie patriotyzmu, odrodzenie faszyzmu i radykalizacja młodzieży związane były z nieodpowiednim wychowywaniem dzieci i młodzieży. Część respondentów zauważyła brak szacunku dla grup mniejszościowych (a także kobiet, które stanowią w istocie grupę większościową). Niektórzy za niepokojącą kwestię uważają niskie zrozumienie demokracji wśród Polaków (i niską frekwencję w wyborach). Inni zauważają także brak aktywności społecznej, brak mediów reprezentujących interesy obywateli oraz brak różnorodności partii, co zazwyczaj kończy się głosowaniem na „mniejsze zło”.

Pojednanie narodowe odnosi się zarówno do obywateli, jak i polityków. W kwestii obywateli odnosi się ono do wzrostu mowy nienawiści i niszczących dla Polski podziałów społecznych. **Respondenci zgłaszają brak dialogu społecznego, kompromisu, nieumiejętność wzajemnego słuchania i rozmowy na trudne tematy.** Niektórzy respondenci wyrażają obawy odnoszące się do napięć między różnymi grupami społecznymi. Głównymi omawianymi kwestiami są niskiej jakości debaty społeczne, strach przed nieznanymi grupami społecznymi, tendencja do walki zamiast rozmowy, postrzeganie różnicy zdań jako konfliktu. Istnieje potrzeba pojednania społecznego i zaangażowania się w kwestię akceptacji potrzeb innych grup społecznych. Respondenci wspominają także politykę – brak współpracy między partiami, chaos, wzrost polaryzacji, manipulacje społeczne skutkujące zachęcaniem swoich wyborców do atakowania innych wyborców.

Kwestie systemowe i rządowe - 48,7%

Sprawy obywatelskie - 30,2%

Pojednanie - 18,5%

Europa (UE):

Wyodrębniono trzy kategorie: **kwestie instytucjonalne, spójność i równość oraz inne wyzwania.** Kwestie instytucjonalne dotyczyły funkcjonowania UE i konieczności reform odnoszących się do braku zdecydowania i biurokracji: nadmiaru przepisów, korporacjonizacji, silnych interesów reprezentowanych przez lobbystów, centralizacji struktur, nadmiaru dokumentów i powolnego tempa podejmowania decyzji. Niektórzy wyrażali potrzebę zmiany sytuacji, gdy jeden-dwa małe kraje blokują właściwe decyzje (nie wypracowano dotychczas wspólnego podejścia do kwestii tego, co należy zrobić z Węgrami). Inni respondenci wspominali o obawach

związanych z opuszczeniem UE przez inne kraje lub możliwością rozwiązania strefy Schengen. Obawy dotyczyły także braku skutecznych mechanizmów w sytuacji osłabienia demokracji w jednym z krajów członkowskich. Respondenci zgłaszali trudność w porozumieniu między krajami oraz obawy związane z przymusowym wprowadzeniem np. euro lub relokacją migrantów. Jedna osoba stwierdziła, że posłowie do Parlamentu Europejskiego nie mają realnej władzy.

Spójność i równość są ważne dla respondentów w związku z brakiem spójności pomiędzy krajami członkowskimi - tendencjami separatystycznymi, nacjonalistycznymi, populistycznymi, eurosceptycznymi, oddolnymi, kojarzonymi z radykalizmem, korupcją i tendencjami konfederacyjnymi. Główne obawy budzi także brak wspólnego podejścia do kwestii migracyjnych i prognozowana w przyszłości wojna z Rosją. Niepokoją też egoizmy narodowe np. blokowanie przez Węgry innych krajów. Poruszany jest temat braku równości – Niemcy i Francja postrzegane są jako hegemoni. Część respondentów obawia się, że nie nastąpi jednolity rozwój wszystkich krajów i że kraje „młodej Europy” nigdy nie będą traktowane na równi z krajami „starej Europy” („Europa różnych prędkości”, hasło niewymienione przez respondentów, ale dobrze oddające te obawy). Niektóre głosy odwołują się do braku świadomości różnic międzykulturowych i nierozwiniętego zdrowego poczucia współodpowiedzialności za przyszłość UE. Inni respondenci odwołują się do roli Polski w UE - pojawia się pytanie, czy w przyszłości będzie ona traktowana na równi z innymi krajami, czy też będzie obserwowana marginalizacja polskiego głosu w procesie podejmowania decyzji.

Wśród innych wyzwań często wskazywane były kwestie migracji, np. radzenie sobie z kryzysem migracyjnym wywołanym kwestiami klimatyczno-gospodarczymi. Niektórzy chcieliby postrzegać UE jako mediatora (także w obliczu zagrożenia ze strony Rosji), inni obawiają się mocno rozwiniętego pacyfizmu. Pojawiają się także głosy mówiące o braku zaufania do instytucji europejskich i silnych wpływach lewicowej antykultury/ skrajnej prawicy (zależnie od opcji politycznej respondenta). Pojedyncze obawy dotyczyły braku wielkiej wizji UE, różnic językowych i kulturowych, rosnącej ignorancji obywateli, braku poszanowania praw kobiet i ryzyka nieutrzymania bogactwa Unii Europejskiej.

Kwestie instytucjonalne - 26,9%

Spójność i równość - 36,1%

Inne wyzwania - 25,2%

Bardzo ewidentny jest brak odmiennych głosów, typu „prawica i nacjonaści” oraz np. osób z edukacją podstawową.

4. Załącznik: Treść ankiety udostępnionej respondentom

Czym jest demokracja wg Pana/Pani?

Na skali od 1 do 5 proszę określić, jak bardzo jest Pan(i) zadowolony(a) z demokracji w Polsce (1 - bardzo niezadowolony, 5 - bardzo zadowolony).

Co Pan(i) uznaje za najważniejsze osiągnięcie lub szansę w systemie demokratycznym Polski?

Co było dla Pana/Pani pozytywnym zaskoczeniem związanym z demokracją w Polsce? Prosimy uzasadnić Państwa odpowiedź.

Pana/Pani nadzieje i oczekiwania związane z demokracją w Polsce?

Pana/Pani nadzieje i oczekiwania związane z demokracją w Unii Europejskiej?

Co według Pana/Pani stanowi największe wyzwanie lub problem w systemie demokratycznym Polski?

Czy któryś z aspektów demokracji w Polsce był dla Pana/i rozczarowujący? Jeśli tak, prosimy określić, jaki to był aspekt, oraz uzasadnić Państwa

Pani/Pana obawy i największe wyzwania w przyszłości związane z demokracją w Polsce?

Pani/Pana obawy i największe wyzwania związane z demokracją w Unii Europejskiej?

Dodatkowe komentarze czy przemyślenia związane z demokracją w Polsce.